SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/4 (3) - 2023

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ
ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SP1342V3SI4Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич –филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа октори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Аббасов Беҳзод Бахтиёрович
1946 – 1965 ЙИЛЛАРДА ФАРҒОНА ВОДИЙСИДА ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ИШЛАРИ ҲАМДА АҲОЛИНИ ЯНГИ ЎЗЛАШТИРИЛГАН ЕРЛАРГА КЎЧИРИШНИНГ БОШЛАНИШИ 10-21

Бабаджанов Хасан Бахтиёрович
ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ДАВРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ ТАЪМИНОТИДА ТОМОРҚА ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ЎРНИ 22-27

Саидбобоева Гулзора Нематжоновна
ГОЭЛРО РЕЖАСИ ВА УНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДА АМАЛГА ОШИРИЛИШИ 28-36

Rasulov Ma'murjon Foziljonovich
O‘ZBEKISTONDA XALQARO SAYYOHLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MADANIY MEROS OBYEKTLARINING O‘RNI 37-42

Жиянбекова Шарофат Абдикахаровна
А.С. ПУШКИН НОМИДАГИ САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ КУТУБХОНА МАРКАЗИНИНГ ТАШКИЛ ЭТИЛИШИ ВА ШАКЛЛАНИШИ ТАРИХИ 43-51

Esonov Ziyodbek Yuldashevich
FARG‘ONA VODIYSI QORAQALPOQLARI HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN 52-58

Фарманова Гульнара Комилевна
ИЗ ИСТОРИИ ПЕРВЫХ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАБОТ И ИССЛЕДОВАНИЙ НА АФРАСИАБЕ 59-65

Turaev Sherzod Gulboy ugli
DESCRIPTION OF CHARACTERISTICS AND TYPES OF LIVESTOCK FARMING OF SURKHAN OASIS IN B.H. KARMISHEVA RESEARCH 66-71

Сотиболдиев Ғайратжон Отамирзаевич
ИНТЕРНЕТНИНГ ТАЪЛИМ ТИЗИМИГА КИРИБ КЕЛИШИ ТАРИХИ: МУАММО ВА ЕЧИМЛАР 72-78

Rasulov Azizkhon Mukhamadqodirovich
ЎЗБЕКИСТОННИНГ МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИ ТАРИХИ МАНБАЛАРИНИНГ УМУМИЙ ТАВСИФИ 79-90

Абдуллажанова Нигорахон Турдалиевна
БЕРУНИЙ ВА ИБН СИНО ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ МЕРОСИ ТАРИХШУНОСЛИГИДАН 91-95

Дониёров Носиржон Абдухолиқ ўғли
ЎЗБЕК ТИЛИ ВА ИМЛО СИЁСАТИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР ТАРИХИДАН 96-102

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Юлдашев Обиддин, Махлиё Мамбетқулова
ИСЛОМИЙ СУҒУРТА (ТАКАФУЛ) ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 103-109

Фозилов Умид Закирович
БОШҚАРУВ ХОДИМЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ОҚИЛОНА БАҲОЛАШ ТАШКИЛОТ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ АСОСИ 110-118

Shoyev Davronbek Axmadjonovich
BOSHQARISH SIFATINI OSHIRISHDA "MENEJMENT LABORATORIYASI"NI TASHKIL QILISHNING O'RNI 119-125

Орзуқулова Зумрад Абдуҳолиқ қизи
ТРАНСПОРТ-ЛОГИСТИКА ХИЗМАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ 126-133

Djurakulov Shoxrux, Isaxonova Mohinur
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI 134-139

Raxmatullayeva Feruza Azimovna, Sharobiddinov Ahrorbek Qosimjon o'g'li
YALPI HUDUDIY MAHSULOT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 140-146

Ёдгорова Шахноза Хайридиновна
ЎЗБЕКИСТОНДА ВА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЖРИБАЛАРИ 147-155

Qurbonov Ma'murjon G'ayrat o'g'li
ASOSIY ISHLAB CHIQARISH KO'RSATKICHLARINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI 156-166

Nurullayev Hoshimjon Hamidovich
BUXORO VILOYATINING NOMODDIY-MADANIY MEROSONING O'ZBEKISTON TURIZMI RIVOJLANISHIDAGI AHAMIYATI 167-172

Маматов Бахадир Сафаралиевич
РИВОЖЛАНГАН ВА РИВОЖЛАНАЁТГАН МАМЛАКАТЛАРНИНГ ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТИЗИМИ ТАЖРИБАЛАРИ 173-188

Ғойипназаров Санжар Баходирович
ИНСОН КАПИТАЛИНИ РАҚАМЛИ РИВОЖЛАНТИРИШ ДРАЙВЕРЛАРИНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ МОДЕЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 189-195

Садинов Азиз Зиядуллайевич
ЧИҚИНДИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ИШЛАШНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ТЕХНОЛОГИК ЖАРАЁНЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 196-203

Қурбонова Рахима Жамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна, Хакимов Дамир
ИЖТИМОИЙ КАПИТАЛНИ ЎЛЧАШДА ИЖТИМОИЙ ТАРМОҚЛАР ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ РОЛИ 204-216

Asamxodjayeva Shoira Shukurullayevna, Maxmudov Muxammadqodir Muzaffar o'g'li
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA UNGA INVESTITSIYALARNI YO'NALTIRISH ZARURIYATI 217-222

Исломов Алишер Бахтиёр ўғли
БУХГАЛТЕРИЯ АУТСОРСИНГ ХИЗМАТЛАРИНИ КЎРСАТИШДА ПРОФЕССИОНАЛЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ 223-229

Agzamova Nargiza Gapurovna
SPECIFICS OF ETHNOGRAPHIC TOURISM AND ETHNIC TOURISM IN UZBEKISTAN 230-237

Муродова Дилноза Чориевна
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ ВА УНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИ 238-245

Khodjaeva Shodiyabonu Abitdjanovna
QISHLOQ XOʻJALIGIDA AGROMARKETING TIZIMINING AHAMIYATI VA UNING FUNKSIYALARI 246-250

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна
МИЛЛИЙ ВА УМУМИНСОНИЙ МАДАНИЯТ ТИЗИМИДА МАҚОМ САНЪАТИНИНГ ЎРНИ 251-259

Ibroximov Sarvar Moʻydinjon oʻgʻli
IJTIMOIY-GUMANITAR VA MUTAXASSISLIK FANLARNI INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA OʻQITISH ORQALI TALABALARDA FUQAROLIK POZITSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH 260-265

Yuldashev Ibroxim Toʻychiyevich
MOVAROUNNAHR VA XUROSONDA MINIATYURA SAN’ATINING ADABIYOT BILAN OʻZARO UYGʻUNLIGI VA GʻOYAVIY ESTETIK VA AXLOQIY TASAVVURLARINING MUSHTARAKLIGI 266-271

Khamdamova Sitora Safarovna
MARKAZIY OSIYO XALQLARI TARIXIY TARAQQIYOTIDA KROSS-MADANIYATINING OʻZIGA XOSLIGI 272-277

Абдуллаев Джасур Абдиваит ўғли
ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ КЛАССИФИКАЦИИ КАЧЕСТВ СОВЕРШЕННОГО ЧЕЛОВЕКА 278-283

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Xasanov Akbarjon Abdurashidovich
OʻZBEK TILSHUNOSLIGIDA MILLIY KONSEPTOSFERANI VOQELANTIRUVCHI LINGVISTIK BIRLIKLAR BOʻYICHA AMALGA OSHIRILGAN TADQIQOTLAR 284-292

Qurbonova Muharram Jurabekovna
XURSHID DAVRON SHE’RIYATINING TIL XUSUSIYATLARI 293-297

Сафарова Замира Рустамовна
ИНГЛИЗЧА ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАР ТАРКИБИДАГИ ИНСОН НОМЛАРИНИНГ ЭТИМОЛОГИК ТАСНИФИ 298-304

Gubaydullin Artur Faridovich
THE NUANCES OF HUMOR TRANSLATION IN TERRY PRATCHETT'S 'GOOD OMENS'....305-313

Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Baxtiyorova Malikabonu Shavkat qizi
ETEL LILIAN VOYNICHNING “SO‘NA” ASARIDA BOSH QAHRAMONLAR DINAMIKASI ...314-318

Seytnazarova Injayim Erjanovna
TILEWBERGAN JUMAMURATOV ASARLARIDA UNDALMALARNING USLUBIY QO‘LLANILISHI 319-325

Асадова Дилбархон
ЎРХОН ПАМУҚНИНГ “ҚОРА КИТОБ” РОМАНИДА “ЎЗЛИКНИ ИЗЛАШ” МОТИВИ 326-342

Khusanov Eldor Davlat o‘g‘li
BUYUK BRITANIYA VA AMERIKA INGLIZ SHEVALARINING O’XSHASH VA FARQLI JIHATLARI 343-348

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Утемуратов Махмут Ажимуратович
ЖАМИЯТДА ҲУҚУҚИЙ ОНГ ВА ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ЮКСАЛТИРИШ – ҲУҚУҚИЙ ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ 349-355

Шымбергенова Улзада
ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИДА ВОЯГА ЕТМАНЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ВА МАНФААТЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ПЕДАГОГ (ПСИХОЛОГ)НИНГ РОЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 356-362

Полвонов Нажмиддин Аслиддинович
ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА МОЛ-МУЛКНИ МУСОДАРА ҚИЛИШ МАҚСАДИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ ТАҲЛИЛИ 363-372

Мирзаев Шухрат Шавкатович
КАТЕГОРИЯ «ДЕЙСТВИЕ ПРАВА»: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ И ПРЕДЕЛЫ 373-382

Муҳаммадиев Сарвар Асқар ўғли
“ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ УНДИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ МАСАЛАЛАРИ” 383-392

Махмудов Суннат Азим ўғли
ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШ АСОСИ СИФАТИДА ЯРАШУВ ВА ХУСУСИЙ АЙБЛОВНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ 393-399

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Farrux Axmedov
XALQARO TAJRIBALAR ASOSIDA KURASHNI RIVOJLANTIRISH 400-409

Музафарова Саодат Хайдаровна
ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ АЛЛОМАЛАРИ МАЪНАВИЙ МЕРОСИДА МУСИҚА ВА УНИНГ ЭСТЕТИК АҲАМИЯТИ 410-415

Xaydarova Iroda Nizomiddinovna
BO’LAJAK INGLIZ TILI O’QITUVCHILARI TALAFFUZINI TAKOMILLASHTIRISH NUQTAYI NAZARIDAN 2020-2021 O’QUV YILI FAN DASTURLARI VA MATERIALLARI TAHLILI ... 416-421

Шукурова Нафиса Алишеровна
ЗАМОНАВИЙ ВОЛЕЙБОЛГА ХОС ҲИМОЯ ҲАРАКАТЛАРИНИ МОДЕЛЛАШТИРИЛГАН ТАРТИБДА ШАКЛЛАНТИРИШ ... 422-427

Nigmanov Bori Botirovich
FUTBOLCHILARNI TAKTIK TAYYORLASHDA HARAKATLI O‘YINLARNING AHAMIYATI ... 428-433

Муродова Дурдона Раимжон қизи
БЎЛАЖАК МУСИҚА ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ ... 434-438

Axmedov Alisher Nosir o‘g‘li
ANSAMBL BILAN ISHLASH METODLARI VA TAMOYILLARI ... 439-447

Saparboyeva Dilshoda Sobir qizi
BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA INSON QADRINI ULUG‘LASH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI ... 448-452

Mansurbekova Feruza Gayratovna
BOLALAR XORLARI BILAN ISHLASHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI ... 453-456

Xodjayev Bolta Qurbonovich, Xojiyeva Matluba Shukurovna
O‘QITUVCHI MEHNATNI ILMIY ASOSDA TASHKIL ETISH YO‘LLARI ... 457-465

Atamuratova Munira
O‘ZBEK GURUHLARIDA INGLIZ TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O‘QITISHDA MADANIY ASPEKTDAN FOYDALANISHGA OID ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INTERFAOL METODLAR TAVSIFI ... 466-471

Нурилло Эминов
ХОРАЗМ ДОСТОНЛАРИНИНГ МОҲИР ИЖРОЧИСИ ОТАХОН МАТЁҚУБОВНИНГ ИЖОДИГА БИР НАЗАР ... 472-476

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари. -№ S/4 (3)-2023.
ISSN: 2181-1342 (Online)
https://scienceproblems.uz

13.00.00 – Педагогика фанлари

Mansurbekova Feruza Gayratovna
Oʻzbekiston davlat san’at va madaniyat instituti
"Vokal" kafedrasi dotsenti

BOLALAR XORLARI BILAN ISHLASHNING OʻZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Mazkur maqolada bolalar xor jamoalari bilan ishlashning oʻziga xos uslublari muhokama qilinadi. Shuningdek, bu jarayonni toʻliq tashkil etadigan pedagogik yondashuvlardan differentsial, individual, jamoaviylik printsiplari borasida fikr yuritilgan.

Kalit soʻzlar: bolalar xor jamoalari, namuna, pedagogik yondashuv, mahorat, ijod, jamoaviylik.

Мансурбекова Феруза Гайратовна
доцент кафедры "Вокала" Государственного
Института искусств и культуры
Узбекистана

ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ С ДЕТСКИМ ХОРОМ

Аннотация. В данной статье рассматриваются уникальные методики работы с детскими хорами. Также обсуждаються принципы дифференцированности, индивидуальности, коллективности педагогических подходов, составляющих этот процесс.

Ключевые слова: детские хоры, пример, педагогический подход, мастерство, творчество, работа в команде.

Mansurbekova Feruza Gayratovna
Associate Professor of the Department "Vocal"
State Institute of Arts and Culture
Uzbekistan

SPECIFIC CHARACTERISTICS OF WORKING WITH CHILDREN'S CHOIRS

Abstract. This article discusses the unique methods of working with children's choirs. Also, the principles of differential, individual, collectiveness of the pedagogical approaches that make up this process were discussed.

Key words: children's choirs, example, pedagogical approach, skill, creativity, teamwork.

DOI: https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI4Y2023N58

Kirish. Bolalar bilan ishlashning bir necha oʻziga xos jihatlari bor. Har bir bola bilan alohida ishlash, ularning xarakteri hamda psixologiyasi ustida ishlashda ularga differentsial yondashuv asosida ahamiyat qaratish, fiziologik xususiyatlarini hisobga olish lozimdir. Har bir bolaning eng nozik jihatli boʻlgan oʻziga xosligini sindirib qoʻymaslik hamda har bir bolalaning

sahnada uyalmasligi, erkin ijro eta olishlari uchun yetarlicha ular bilan psixologik jihatdan yondashish zarurdir. Yana shuni ham ta’kidlash joizki, bolalarda uyatchanlik hamda ularning ustidan kulishlari mumkinligi haqidagi fobiya borligi sababli ham bolalar sahnada oʻz iqtidorlarini yetarlicha koʻrsata olmaydilar. Har bir oʻquvchi bilan individual ishlash jarayonida ularga qopol gapirmaslik, bolalarning ustidan kulmaslik ularni kamsitmaslika harakat qilishlari lozimdir.

Bolalarning iqtidori, ularning rivojlanish jarayonlarini ma’lum bir jadvalga solib boʻlmaydi, shu boisdan ham har bir bolaning iqtidorini hisobga olish bu holda kelib chiqan holda umumiy bir asar tanlash lozim boʻladi. Har bir bolaning iqtidoridan kelib chiqqan holda asar tanlash kerak boʻladi. Sababi, har bir bolaning iqtidoridan kelib chiqqan holda asar tanlanmasa, bolalar zerikib qolishlari, qattiq zoʻriqishlari mumkin.

Metodlar. Har bir yangi asar jamoada ma’lum koʻnikmalarni shakllanishiga qaratilgan boʻlishi lozim. Oʻquvchi yoshlarda, eng avvalo, ularning oʻsib borishiga e’tibor qaratish kerak, shuning uchun ham ularning yangi asarlari eski asarlariga qaraganda osonroq boʻlmasligi aksincha biroz murakkab boʻlishi, hamda oʻzida jamoaning nozik joylarini togʻirlashga yoʻnaltirilishi maqsadga muvofiqdir. Boisi agar bolalarga bir xil darajadagi asar olinsa, bolalar bir xil darajada qolib ketadilar. Bu esa oʻz navbatida keyingi bosqichdagi ta’limga salbiy ta’sir koʻrsatadi. Shu boisdan ham har bir tanlangan asar avvalgi asarga qaragan murakkabroq boʻlishi kerak. Bu jamoani shakllanishiga, musiqa savodi, ovoz apparatining shakllanishiga, bundan tashqari oʻzlashtirish qobilyati hamda ularning davomiylik, izchilik va bolalarning yoshligidan irodasining shakllanishiga yordam beradi.

Muhokama va natija. Bolalar xor jamoasi bilan ishlayotganda shunga ahamiyat qaratish kerakki, har bir dars uchun alohida emas balki, imkon qadar bir-xil ravishda mashqlar ketma-ketligini tanlash, har bir mashqni 4-ta darsdan kam boʻlmagan holda bajarish hamda uning bolalar toʻliq anglab hamda oʻzlashtirib olishlariga amin boʻlgandan soʻnggina yangi mashqqa oʻtishlari maqsadga muvofiq[1;30-35].

Asoson bolalar xor jamoalari bilan ishlash jarayonida quydagi muammoli maslalarga yuz kelindi.

Bular quydagilar.

1. Bolalar xor jamoalaridagi bolalarning musiqiy savodxonligining yetarli emasligi.

2. Bolalar xor jamoalarida bolalarning ovoz aparatlarining yetarlicha shakllanmasligi orqali ularning bir xil tarzda shugʻullana olmasliklari.

3. Bolalar xor jamoalarida vokal ijrochilik qobiliyatining shakllanmaganligi.

4. Bolalar xor jamoalarida eshitish qobilyatining shakllanmaganligi sababidan bolalar bir birlari bilan uygʻun shaklda ijro etishga toʻsqinlik qilishi.

Xor jamoalarida bolalarga “Vokal asoslarini” oʻrgatishda quyidagilar talab etiladi:

- Nafasni qovurgʻaning pastiga olish, shovqinsiz nafas olish va uni tejamli sarflash:
- Barcha registrlarda yuqori holatda ovoz hosil qilib kuylash olish;
- sof va toza kuylash;
- soʻzlarni aniq, burro talaffuz qilish, unli tobushlarni choʻzib, ravon ovoz hosil qilish, soʻzlarni orfoepiya qoidalariga muvofiq talaffuz qilib kuylash;
- turlicha ovoz hujumlari bilan kuylay olish, asosan, mayin hujum afzalligidan foydalanish;

- kuylashda ovoz dinamikasini hosil qila olish, musiqa asarlari jumlalarini badiiy ijro etishda undan unumli foydalana bilish;
- legato va stakkatoda kuylash;
- ijrochilik kantilenasi rechitativ uslubdan foydalana bilish;
- vokal asarlarini musiqa asbobida oʻzi chalib kuylash;
- turli usul, turli xarakterdagi asarlarni taʼsirli qilib kuylay olish.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib, vokal asoslarini bolalar xor jamoalariga asta sekinlik bilan oʻrgatib boʻrish lozim boʻladi. Shunda bolalarda vokal hamda ovoz apparatlarning rivojlanishida qator muammoli vaziyatlarni yechimini topa olamiz[2;3].

Bolalar bilan ishlashda eng avvalo dars yoki mashgʻulotdan oldin tashkiliy jarayonga alohida ahamiyat qaratish vaqtni tejashga yordam beradi.

Xorni tashkil etish jarayonini ikkita alohida bosqichga boʻlish mumkin.

Dastlabki davr xorni shakllantirish bilan bogʻliq barcha tayyorgarlik ishlarini oʻz ichiga oladi, keyingi bosqich esa etakchining guruh bilan oʻzaro munosabati, vokal qobiliyatlarini baholash va individual ovozlarni aniqlashni oʻz ichiga oladi.

Muvaffaqiyatli xorni yigʻish uchun birinchi qadam xorni rivojlantirish uchun koʻp vaqt ajratish, guruhning malakali darajaga etishini ta'minlashdir. Muhim shartlar orasida malakali xor rahbari va hamrohini ta'minlash, etarli yorugʻlik, issiqlik va qulay akustika kabi tegishli shartlarga javob beradigan mashq joyini ta'minlash, shuningdek, pianino yoki royalni ta'minlash kiradi.

Birinchi davrdagi tashkil etish jaryoniga quyidagilar kiradi:
- qatnashuvchilarni xorga jalb qilish;
- keng targʻibot ishlari:
- konsert va uchrashuvlar uyushtirish(biron taniqli xonanada yoki jamoalar bilan).

Ikkinchi davr. Xor rahbari xorning maqsad va vazifalari, qoʻshiqchilik va xor sanʼatining ahamiyati haqida qisqacha maʼlumot beradi. Ular yangi qoʻshiqlarni taqdim etadilar va barchani tanish qoʻshiqlarni birgalikda kuylashga undashadi. Ushbu inklyuziv yondashuv birinchi marta qoʻshiqchilarda ishtiyoqni uygʻotadi va ularni keyingi mashgʻulotlarda ishtiyoq bilan qatnashishga undaydi.

Har bir ishtirokchining ovozini birma-bir eshhitib koʻrib, ularga tavsif berib, individual tushuntirish ishlari olib boradi. Vaqt oʻtishi bilan ishtirokchilar orasida xor sardori, shuningdek, ovozlar bilan ham yetakchilar, kotib va kutubxonachilar tayinlanadi. Bular xor rahbarining eng yaqin yordamchilari boʻlib, qoʻshiq oʻrganishdan oldingi tashkiliy ishlar (xor partiyalarini alohida koʻp nusxa yozish, ishtirokchilarga tarqatish kabi) holatlarni oʻz zimmalariga oladi[3;17-18].

Xulosa. Xor jamoasining vokal-xor ijrosidagi mahorati ularning garmoniya, diksiya, talaffuz, ifoda, nafas olish, ovoz chiqarish kabi turli jihatlarni egallashi bilan chambarchas bog'liq. Bunga erishish uchun jamoa oʻz chiqishlari (kontsertlari) davomida tik turgan pozitsiyasini saqlab turishi muhimdir.

Mashqlar va mashqlar paytida oʻtirish mashqlari ham boʻlishi mumkin. Bunday hollarda xonandalar qoʻshiq kuylayotganda toʻgʻri holatda boʻlishlari, yuz mushaklari, boʻyin va yelkalarini boʻshashtirishlari, pastki jagʻ bilan tomoqni siqib qoʻymasliklari, boshlarini erkin harakatlantirishlari tavsiya etiladi:

-pastki qovurgʻalar kengayishi orqali nafas olish;

- yelka kengayishi orqali nafas olish;
- qorin bilan nafas olish;
- koʻkrak bilan nafas olish;
- zanjir uslubida nafas olish.

Tovush nafas va ovoz apparatlarining harakati natijasida hosil boʻladi. Hosil boʻlgan tovushni rezonatorlar kuchlantirib turli tembr beradi.

Rezonatorlar: bosh resonator – yuqorigi; koʻkrak rezonatori-pastki boʻlib, oʻzining hajmini artikulyatsiya orqali oʻzgartirib turadi.

Xor kuylashda ovoz ishlab chiqarish mos tovushni yaratish va uni samarali shakllantirish kabi murakkab jihatlarni oʻz ichiga oladi. Professional akademik xorlarda xormeysterlar odatda "ochiq" (oq) tovushdan foydalanishni tavsiya etmaydilar. Biroq, ayrim musiqiy badiiy jamoalarda yarim ochiq tovush qoʻllaniladi, bu milliy ijro uslublarini eslatadi. Ushbu jamoalar koʻpincha turli xil tomoshabinlar orasida mashhurlikka erishadilar, ayniqsa folklor an’analariga asoslangan qayta ishlangan asarlarni taqdim etishda.

Xor ijrolari vokal artikulyatsiyasining turli uslublarini namoyish etadi. Ohanglar orasidagi silliq ulanishlar bilan tavsiflangan Legato odatda qoʻllaniladi. Boshqa tomondan, legato boʻlmagan spektakllar mustaqil yetkazib berishni oʻz ichiga oladi, koʻpincha tovushlar orasidagi nafasni ushlab turish orqali erishiladi. Bundan tashqari, oraliqda uzilishlarsiz aniq va qisqa tovushlar bilan ajralib turadigan stakkato uslubi muayyan spektakllarda oʻz oʻrnini topadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Kamer xori va xor jamoalarining turlari. Toshkent 2017-yil Gʻafur Gʻulom nomidagi nashiriyot 30-35 betlar
2. N.Qahharov Vokal asoslari, Toshkent., 2003y., - 3 bet.
3. G. Mansurova. “Xorshunoslik vax or jamoalri bilanishlash uslubiyoti. Toshkent “Yangi Nashr 2008-yil Madaniyat,san’at kollejlari va akadeik letseylar uchun oʻquv qoʻllanma.(17-18 betlar)
4. Sh.Roziyev Toshkent Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyat va san’at nashiryoti 1987 yil. 7-9-betlar.
5. I.b.Matyakubov Xor va Xorshunoslik Toshkent 2019 yil Fan va texnalogiya nashiryoti. 10-20 betlar.)

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SP1342V3SI4Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).